

Бейшеналиев А.Б.

**АКШ МАМЛЕКЕТИ ЖАНА КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
ОРТОСУНДАГЫ КЫЗМАТТАШТЫКТЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЧӨЙРӨСҮНДӨ
ЖАРАЛГАН АЙРЫМ ИЙГИЛИКТЕР**

Бейшеналиев А.Б.

**НЕКОТОРЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ В СОТРУДНИЧЕСТВЕ
МЕЖДУ США И КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКОЙ**

A.B. Beyshenaliyev

**ACHIEVEMENTS OF THE USA AND THE KYRGYZ REPUBLICS RELATIONS
ON EDUCATION**

УДК:

Билим берүү темасына кайрылган бул макалада Кыргыз Республикасы жана АКШ мамлекетинин ортосундагы иш чараларга басым кылынды. Эң негизинен Кыргызстандагы Америка Университетинин таржымалы, WORK and TRAVEL USA программасы, миграция боюнча эл аралык уюм (МОМ)дун программалары ачык көрсөтүлдү.

Негизги сөздөр: *Фулбрайттык профессорлор, академиялык эркиндик, финансылык стабилдүүлүк, окуу - методикалык адабият, демократиялык баалуулуктар, профессионалдык-техникалык билим берүү.*

Эта статья о совместных образовательных мероприятиях США и Кыргызской Республики. В ней описаны история Американского университета в Центральной Азии и рабочие программы «Работай и путешествуй» Международной организации по миграции.

Ключевые слова: *профессоры Фулбрайта, академическая свобода, финансовая стабильность, учебно-методическая литература, демократические ценности, профессионально-техническое образование.*

The article is on collaborative educational activities of the USA and the Kyrgyz Republic. The history of American University in Central Asia, and working programs of Work&Travel programs, International Organization on Migration were widely written.

Key words: *Fulbright professors, academic freedom, financial stability, educational methodological literature, democratic values, professional- technical education .*

Кыргызстандагы Америка Университети. 1991-жылы Борбор Азия мамлекеттери көз карандысыздыкка жетип, аталган чөлкөм (регион) эркин рынок менен демократиянын уламдан улам өзгөрүп бара жаткан дүйнөсүнө карай өз алдынча кадам таштай башташкан. Ошол себептен, чөлкөмдүн жаш муундары ачык коомдун шарттарында экономикалык ресурстарга, маалыматка (информацияга) жана жеке эркиндикке кандай мамиле кылуу зарылдыгы тууралуу өздүк көз караштарын калыптандырууга өтүшөт. Мындай кардиналдуу өзгөрүүлөрдүн толкуну билим берүү системасындагы жаңы идеяларга да негиз болуп калып, 1993-жылы Кыргыз мамлекеттик улуттук университетинин (КМУУ-КГНУ) алдында бизнестин, укуктун жана гуманитардык

илимдердин кыргыз-америкалык факультети (КАФ) түзүлгөн.

Кийинки бир нече жыл ичинде КАФ ушунчалык тездик менен өнүгүп, анын ишмердигинин масштабдары КМУУнун факультетинин чегинен бир кыйла чыгып кетип, өз алдынча окуу жайын түзүү зарылдыгын жараткан. Ошол кезде Линкольндогу Небраски штатынын университетинин бир нече беделдүү, кадыр-барктуу фулбрайттык профессорлору менен кызматкерлери Кыргызстанга келип, өздөрүнүн кыргыз коллегаларына жардам берип, 1997-жылдын 12-ноябрында Кыргыз Республикасынын Президентинин Декретине ылайык анча чоң эмес КУУнун кыргыз-америкалык факультети Кыргызстандагы Америкалык университет (КАУ-АУК) болуп түзүлөт. Университетке мурдагы СССРдин борбордук деп аталган эң мыкты жогорку окуу жайларын аяктаган адистер чакырылып, жаңы университетти башкаруу үчүн көз карандысыз, көп улуттуу (интернационалдуу) попечителдердин Кеңеши уюшулган¹.

Ошол мезгил үчүн жаңы болуп саналган академиялык чынчылдык, академиялык эркиндик жана сынчыл ойломго ээ принциптерине таянган, студенттер кызыгып билим алган, өз өлкөсү тууралуу ойлонгон, бул турмуштан өзү үчүн гана орун таппастан, жаңы жумушчу орундарын максаттуу түрдө түзүүгө жөндөмдүү чынчыл, жогорку билимдүү адистерди даярдаган КАУ-АУК кыска мезгилдин ичинде эле эркиндик менен сын көз караштагы ойломдун принциптерине таянган университет катары эл аралык таанылууга жетишкен. Борбор Азиядагы билим берүүгө болгон жаңыча мамиле университетке 30дан ашуун өлкөлөрдүн окумуштууларын тарткан.

Университетти түзүү менен өнүктүрүүдө Кыргызстандын экс-президенти Аскар Акаев жана анын администрациясы, АКШнын экс-вице-президенти Альберт Гор жана анын офиси, АКШнын экс-биринчи ледиси Хиллари Клинтон, АКШнын Кыргызстандагы экс-элчилери Айлин Меллой, Энн Зигмунд

¹ *Камила Шаршекеева о создании АУЦА и ... - К-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdanii_autsa_i_dal...*

жана айрыкча Джон О'Кифф, меценат Джордж Сорос жана Каныбек Таджиев, Кубат жана Турат Шаршекеевдер, Шамиль Атаханов, Болот Аргынов сыяктуу кыргыз бизнесмендери чоң роль ойногон².

Алгач факультеттин, андан соң университеттин ишин баштоодо негизги күч-аракет өкмөттөн имарат алуу, китептерди, эмеректер (мебель) менен жабдууларды сатып алуудан тартып, капиталдык ремонт жасоого чейинки иштерге жумшалган. Ошол кезде ээ болгон ресурстардын басымдуу көп бөлүгүн БААУ-АУЦА бүгүнкү күндө да пайдаланып жатат.

2002-жылы университеттин миссиясы менен анын келечекке карай таштаган кадамы мурунку чектерден чыгып, университеттин чөлкөмдүк (регионалдык) маанисин ачык-айкын туюнта баштаганда, попечителдер Кеңеши анын аталышын Борбор Азиядагы Америка университети (БААУ-АУЦА) деп өзгөртүүнү чечишет. Ушул эле жылы америкалык өкмөт 10 миллион АКШ долларын бөлүп берүүнү жактырып (мында АКШнын Кыргызстандагы экс-элчиси Джон О'Киффтин салымы зор), БААУнун жетекчилигинин өтүнүчү боюнча университеттин андан аркы өнүгүүсү үчүн депозит, же кепилдик эсеби (счет-гарант) катары Джордж Сорос дагы 5 миллион АКШ долларын кошуп берип, университетке финансылык стабилдүүлүккө ээ болуу үмүтүн белек кылышкан³. Натыйжада, КАУ тез аранын ичинде жана жеңил эле БААУ болуп кайрадан каттоодон өткөн. Жогоруда аталган 15 миллион АКШ доллары депозиттин суммасын түзүп, анын пайыздарынын (проценттеринин) негизинде университет азыр өз ишин андан ары улантууда.

БААУнун жетекчилиги мырза Дж. Сорос менен сүйлөшүп, аталган университеттин президентинин алган айлыгы АКШдагы университеттердин жетекчилери алган айлыкка тең өлчөмгө жеткирилген. Депозит студенттерге каржылык (финансылык) колдоо көрсөтүүгө жумшалган каражаттарды көбөйтүүгө мүмкүндүк берип, анын натыйжасында, университеттин окутуучулары менен кызматкерлеринин айлык акыларынын деңгээли да автоматтык түрдө жогорулаган⁴.

Акыркы бир нече жылдары жоктон (нөлдөн) башталган университеттин бюджетти жылына депозиттен алынган пайыздарды (проценттерди) кошуп эсептебегенде жылына 2 миллион АКШ долларына чейин өскөн. Депозиттен алынган пайыздар кийин кошула баштаган.

Университетке тартылган өтө маанилүү финансылык каражаттар болуп төмөнкүлөр эсептелет⁵:

- КАФ өз ишин андан ары алып кетүүсү үчүн Линкольндогу Небраски штатынын университети аркылуу АКШнын Маалыматтык агенттиги (Информационное агентство США - ЮСИА) бөлүп берген гранттар;

- кыргызстандык ишкерлердин, АКШ жана башка мамлекеттердин жеке жана мамлекеттик уюмдарынын спонсордук жардамы;

- басымдуу бөлүгү Джордж Сорос тарабынан каржыланган окуу-методикалык адабият, жабдуулар, эмерек (мебель), имаратты ремонттоого зарыл болуп саналган каражаттар;

- профессордук-окутуучулар курамын өнүктүрүүгө арналган ЮСИАнын гранты;

- Альберт Гордун демилгеси боюнча ЮСИА тарабынан бөлүнүп берилген 500 миң АКШ доллары түрүндөгү грант;

- АКШ Өкмөтү тарабынан Индиана штатынын университети менен өнөктөштүктү (партнерлукту) өнүктүрүү жана БААУда окутуучулук ишин аркалаган магистрлерди даярдоо үчүн дээрлик 2 миллион АКШ долларына тең маанилеш грант;

- жатакананы курууга сарпталган 6 миллион АКШ доллары;

- депозиттеги/кепилдик эсебиндеги 15 миллион АКШ доллары.

Университеттин жетекчилиги студенттер жана башка өлкөлөрдөн келген окутуучуларга арналган заманбап жана комфортабелдүү жатакананы куруу ишинде жер үлүшүн бөлүп берүү үчүн Кыргызстандын Өкмөтүн ынандыруу, каражат берүү маселесинде Джордж Сорос жана АКШ Өкмөтү менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү сыяктуу бир кыйла татаал иштерди баштан өткөргөн⁶. Курулуш башталаар алдында паритеттүү уютку болгон 6 миллион АКШ доллары түрүндөгү каражат гана бар эле. Акыры ойлогон максат ишке ашып, 2002-жылы Кыргыз Республикасынын Улуттук китепканасынын артында жайгашкан жер үлүшүндө жатакананын алгачкы ташын коюу салтанаты болуп өткөн⁷.

Университет түптөлгөн маалда баардык ишти жаңыдан үйрөнүүгө туура келген. Айтсак, мурунку советтик билим берүү системасынан тап-такыр айырмаланган жаңы окуу программаларын (куррикулумдарды) жана студенттер үчүн жеке (индивидуалдуу) программаларды (силлабустарды) түзүү зарылдыгы жаралган, кредит-саат системасы менен

² *Камила Шаршекеева* о создании АУЦА и ... - К-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdani_i_utsa_i_dal...

³ *Камила Шаршекеева* о создании АУЦА и ... - К-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdani_i_utsa_i_dal...

⁴ *Камила Шаршекеева* о создании АУЦА и ... - К-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdani_i_utsa_i_dal...

⁵ *Камила Шаршекеева* о создании АУЦА и ... - К-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdani_i_utsa_i_dal...

⁶ *Камила Шаршекеева* о создании АУЦА и ... - К-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdani_i_utsa_i_dal...

⁷ *Камила Шаршекеева* о создании АУЦА и ... - К-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdani_i_utsa_i_dal...

университеттин жетекчилигинин жаңы принциптери киргизилген.

Университеттин ишмердигиндеги эң маанилүү нерсе катары академиялык чынчылдык принциби менен жемкорлуктун (коррупциянын) жоктугун атоого болот. Аталган ийгиликтерге жетүүнүн жолдорунун бири болуп бюджеттин элге ачык, тактыгы саналган. Кыргызстандагы башка ЖОЖдордон айырмаланып, БААУ окутуу үчүн төлөнгөн каражатты ачык, так жана туура пайдалануу аркылуу окутуучулар менен кызматкерлерге жетишээрлик чоң өлчөмдөгү айлык акыны төлөө мүмкүн экендигин биринчилерден болуп түшүнгөн. Натыйжада, БААУ Кыргызстандагы эң мыкты окутуучуларды өзүнө тарта алган.

БААУ жаңы түптөлгөн жылдары университетти башкарууга карата жаңыча мамилени киргизүү мезгил талабы эле. Ошол себептен, БААУда анын негизги түзүмдүк (структуралык), уюмдук жана каржылык (финансылык) маселелерин чечип, уставын түзгөн орган болуп саналган попечителдер Кеңеши пайда болгон. Айта кетчү жагдай, Кыргызстан Өкмөтүндө бул Кеңештин айрым мүчөлөрүнө карата кайчылаш пикирлер болгондугуна байланыштуу попечителдер Кеңеши жетишээрлик узак мезгил ичинде, башкача айтканда, бир жарым жыл аралыгында калыптанган⁸.

Өзү түптөлгөн күндөн тартып КАФ/КАУ/БААУ - КАФ/АУК/АУЦА өзүндө иштеген окутуучулар жамаатына Кыргызстан үчүн жетишээрлик жогору болуп саналган айлык акыны төлөгөн, өлкөдөгү башка ЖОЖдорго караганда Социалдык фондго ири төлөмдөрдү которгон университет болуп эсептелет. 2000-жылдардын башына таандык болгон төмөнкүдөй цифралар айткандарга күбө боло алат⁹:

- 2002-жылы БААУ республиканын бюджетине 14 миллион 201 миң 893 сомду, ал эми Соцфондго 9 миллион 41 миң сомду которгон;
- БААУ 350дөн ашык адамды, алардын ичинде, 35 чет өлкөлүк жаранды жумуш менен камсыз кылган;
- коммуналдык кызматтар үчүн жыл сайын төлөнүүчү төлөмдөр 1 миллион 296 миң сомду түзгөн;
- имаратты ремонттоого 34 миллион 500 миң сом каражат жумшалган;
- БААУда миңден ашуун студент билим алып, алардын 20 %ын дүйнөнүн 27 өлкөсүнөн келген чет элдик жарандар түзгөн;
- окутууга төлөнгөн каражат болжол менен 300 миңден ашуун АКШ долларын түзсө, 200 миң АКШ доллары университетте билим алган чет элдик

жарандардын республикадагы жашоо-тиричилигин камсыз этүүгө сарпталган;

- жыл сайын БААУнун бүтүрүүчүлөрүнүн 97%ынан көп бөлүгү жумуш таба алышкан жана Кыргызстанда жаңы жумушчу орундарын түзүшкөн.

Жалпы жонунан, түзүлгөндүгүнүн алгачкы 10 жылында эле КАФ/КАУ/БААУ - КАФ/АУК/АУЦА деп аталган университетте эл аралык стандарттарга жооп берген сапаттуу билим алуу үчүн шарттарды түзгөн окуу-материалдык-техникалык база калыптанган.

Жаңы нерсени жаратып жатып, университеттин жетекчилиги өлкө менен Борбор Азия чөлкөмүндөгү жашоо-тиричиликти жакшыртууга, адамдардын көздөгөн максатына жетүүсүнө колдон келген аракеттерин жасашкан. Түзүлгөндүгүнүн алгачкы 10 жылдыгында КАФ/КАУ/БААУ - КАФ/АУК/АУЦА эл аралык жана улуттук билим берүүнүн эң мыкты салттарын (традицияларын) синтездеген өзгөчө бир кубулушту элестеткен. БААУ кредиттерди АКШнын Джорджтаун, Гарвард, Йель жана Колумбия университеттеринен, ошондой эле Лондондогу экономика мектебинен алып, анын студенттери менен бүтүрүүчүлөрү аталган чет элдик университеттерден өз билимин ийгиликтүү уланта алышкан.

Ошентип, бүгүнкү күндө БААУ чөлкөмдүк (регионалдык) жогорку окуу жайынын статусуна ээ жана андагы окутуунун түзүмү (структурасы) толугу менен билим берүүнүн америкалык моделине дал келет.

Университетте китепкана акысыз кызмат көрсөтөт. Интернет жана компьютерлерди студенттер каалаган убагында пайдалана алышат.

1997-жылдан 2014-жылга чейин Борбор Азиядагы Америка университетинде факультеттердин, жогорку окуулардын жана бөлүмдөрдүн сандарынын өскөндүгүн байкоого болот.

Бүгүнкү күндө бул жогорку окуу жайда: Америка таануу, маданий антропология жана археология, бизнести башкаруу, экономика, журналистика, укук, программалык камсыздоону долбоорлоо, психология, социология, эл аралык жана салыштырмалуу саясат факультеттери бар.

Бүгүнкү күндө БААУнун жалпы студенттеринин 30%ын Орусия, Украина, Балтика боюндагы өлкөлөр, АКШ, Германия, Канада, Улуу Британия, Жаңы Зеландия, Испания, Нидерландия сыяктуу 27 өлкөдөн келип, билим алган студенттер түзөт. Университеттеги окутуу процесси жогорку деңгээлде жүргүзүлүп, окуу-тарбия иштерин жогорку квалификацияга ээ професордук-окутуучулук жамаат (коллектив) жетектейт. Дал ушул факторлору менен БААУ чет өлкөлүк студенттерди өзүнө ийгиликтүү тартууда. Университетте дарстарды англис тилинде Кыргызстан, АКШ, Канада, Германия, Австралия, Япония, Кытай жана башка өлкөлөрдөн келген дасыккан адистер окушат.

Ошону менен бирге эле университетти ийгиликтүү бүтүргөндөрдүн көпчүлүгү өз адистиги менен ар

⁸ Камилла Шаршекеева о создании АУЦА и ... - K-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdanii_autsa_i_dal...

⁹ Камилла Шаршекеева о создании АУЦА и ... - K-News // www.knews.kg/.../17687_kamila_sharshekeeva_o_sozdanii_autsa_i_dal...

кайсы тармактарда эмгектенүүдө. Мисалы, болуп иштеп жатышат.

2001-жылдан тарта БААУ Америкалык колледждер менен университеттердин эл аралык Ассоциациясынын расмий мүчөсү болуп саналып, университеттин дипломун эл аралык деңгээлде таанууга мүмкүндүк берген.

Өзү түптөлгөн мезгилден тарта БААУ-АУЦА демократиялык баалуулуктардын, жеке эркиндиктин жана жаңычылдыктын принциптерине таянган окуу жайы катары көрсөтүп, өтө тездик менен өнүгүп жаткан Борбор Азия чөлкөмүндөгү билим берүү системасында маанилүү ролду ойноп келе жатат. Аз эле убакыт ичинде университет Борбор Азия чөлкөмүндөгү билим берүүнүн лидерине айлана алган. Эркин гуманитардык илимдердин салт-санаасына, өздүк башкаруу принциптерине таянган БААУ-АУЦА келечекке карай ишенимдүү кадам шилтеп бара жатат.

Work and travel usa программасы (кыргызча: АКШда иштөө жана саякаттоо программасы) деп аталган эл аралык алмашуу Программасы 1957-жылы АКШнын Мамлекеттик департаменти менен бирдикте түзүлгөн. Аталган Программанын башкы максаты жогорку жана 2010-жылдан тарта атайы орто окуу жайларынын студенттерине Америка Кошмо Штаттарынын элинин күнүмдүк жашоо-тиричилигине тикелей катышууга мүмкүндүк берүү үчүн жайкы каникул мезгилинде беш айга чейинки мөөнөткө убактылуу жумуш иштөө жана саякат кылуу болгон эл аралык алмашуу программасы болуп саналат. Студент АКШда болгон беш айдын ичинен 4 айында убактылуу жумушта иштейт, ал эми «grace period») деп аталган 1 айында саякат жасоо мүмкүндүгүнө ээ¹⁰.

Work and Travel USA деп аталган жайкы программага катышуу үчүн формалдуу чектөөлөр жок. Бирок, постсоветтик геосаясий мейкиндик, анын ичинде Кыргызстан үчүн катышуучуларга төмөнкүдөй талаптар коюлат:

- Кыргызстандын аккредитацияланган жогорку окуу жайынын (Институтунун, Университетинин, Академиясынын) стационардык (күндүзгү) бөлүмүнүн студенти болуу;
- жаш-курагы 18-23 жаштын чегинде болуу;
- англис тилин жетишээрлик деңгээлде (Intermediate level) билүү (мектепте алган сапаттуу базалык деңгээлде билүү жетиштүү).

¹⁰ Коноваленко О.П. Возможности российских студентов в Соединенных Штатах Америки по программе «Work and Travel» // ГОУ ВПО «Томский государственный педагогический университет». XIII Всероссийская конференция студентов, аспирантов и молодых ученых «Наука и образование» (20–24 апреля 2009 г.): В 6-и томах. - Т. II. Филология. –Часть2. Актуальные проблемы изучения иностранных языков и методики их преподавания. – Томск: Издательство ТГПУ, 2009. - С. 247-250; Kuzhakhmetova A. WORK AND TRAVEL USA POPULAR STUDENTS PROGRAM // ufabist.ru. Проверено 15 декабря 2013.

Ошентип, Work and Travel USA деп аталган жайкы программага катышуу үчүн татыктуу делип билим алган, сабактарын калтырбай, үлгүлүү окуган, ошондой эле студент эсептелет да, ал берилген программага катышуу ниетин билдирген арызды жаза алат. Бирок, постсоветтик геосаясий мейкиндик, анын ичинде Кыргызстан үчүн «типтүү» деп табылган жаш-курактан улуу студенттер, башкача айтканда, 23-24 жаштагы жарандар тобокелдик тобуна кирип, АКШ Элчилигинде атайы аңгемелешүүдөн өтөт.

АКШнын Мамлекеттик департаменти өз ара билим берүү тууралуу токтомго жана маданий алмашуу тууралуу мыйзамга ылайык 1961-жылдан тарта бул программага жетекчилик кылып келет. Ошондой эле АКШнын Мамлекеттик департаменти эл аралык алмашуу программаларын башкаруу үчүн уюмдарды бир нече категорияларга ажыратат. Бул уюмдар спонсорлор деп аталышат жана спонсорлордун басымдуу көпчүлүгүнүн бүткүл дүйнө боюнча өз өнөктөштөрү (партнерлору) жана агенттери бар¹¹.

1957-жылы АКШнын Мамлекеттик департаменти менен бирдикте түзүлүп, «Work and Travel» деп аталган эл аралык алмашуу Программасы Кыргызстанда 2003-жылдан тарта иштеп келет. Эл аралык алмашуу Борборунун (IEC) маалыматтары боюнча «жүздөгөн кыргызстандык студенттер» программанын катышуучулары болуп калган¹². **Ошону менен бирге эле Кыргызстанда жайкы каникул мезгилинде АКШга барып келүүнү каалагандардын саны жылдан жылга өсүүдө.**

АКШда иштөө - Work and Travel USA программасына катышкандардын дээрлик баардыгы үчүн өтө маанилүү жана актуалдуу темасы болуп саналат. Анткени, ийгиликтүү тандалган вакансиядан программанын таасирдүүлүгү көз каранды. Work and Travel программасы дүкөндүн сагуучусу, «фаст-фуд» тибиндеги ресторандын жумушчусу, супермаркеттин кассасынын жумушчусу, ресторанда, же кафеде официант, же официанттын жардамчысы, мейманканада (отелде) жардамчы жумушчу жана башка ушул сыяктуу атайы квалификацияны же лицензияны, кара күчтү шарттаган оор жумушту, же тажрыйбаны талап кылбаган ар кыл вакансиялардын кеңири спектрин сунуш кыла алат. Көп түрдүү вакансиялардын ичинен катышуучу өзү каалаган вакансияны тандап алат. Вакансияны өз алдынча издөө мүмкүндүгү да четке кагылбайт. Мындай учурларда Work and Travel программасы катышуучу үчүн бир кыйла арзанга түшөт.

Work and Travel программасы менен АКШда иштеген учурда жумушчу күнү 8 саатты түзөт. Ашыкча иштеген учурларда жумуштун ашыкча аткарылган бөлүгү стандарттуу ставкадан 1, 5 эсе

¹¹ Work and Travel USA - Википедия // ru.wikipedia.org/wiki/Work_and_Travel_USA

¹² Программа «Work and Travel»: 10 процентов кыргызстанцев не возвращаются // kloop.kg/.../programma-work-and-travel-10-procentov-kyrgyzstancev-n...

көп өлчөмдө төлөнүп берилет. Work and Travel USA программасынын дээрлик баардык катышуучулары АКШга келээрдөн мурда эле эмгек акысы белгилүү бир ставкага ээ болгон вакансия камсыз болгондуктан, аларга эмгек акынын көлөмү алдын ала эле белгилүү болот.

Summer Work and Travel USA программасы бүткүл дүйнөнүн жаштары үчүн төмөнкүдөй мүмкүндүктөрдү бергендиктен, өтө популярдуу болуп саналат:

- саякатчыны тааныш эмес өлкөдө өз алдынча болууга, тапкыч жана чечкиндүү болуу;
- АКШда жүргөн учурда жоопкерчиликти четке какпаса да реалдуу америкалык эркиндик деген эмне экендигин өз баштан кечирип, сезип, туюу;
- маршрутун Work and Travel программасы аныктаган саякаттардын негизинде дүйнө тааным менен кругозорду кеңейтүү;
- өздүк коммуникативдик жөндөмдүүлүктөрдү өнүктүрүүгө, англис тилинде жакшы сүйлөй баштоо;
- Work and Travel программасына катышып, АКШга дүйнөнүн төрт тарабынан келген жаштардын ичинен досторду табуу;
- Work and Travel программасы боюнча иштеп жүргөн мезгилде «старттык капиталга» ээ болуу;
- программанын талаптарына ылайык англис тилиндеги чөйрөдө жашап, иштөөнүн, пикир алышунун натыйжасында англис тилин билүү деңгээлин жогорулатуу;
- жашоо принциптерин кайрадан баалоо жана жаңы приоритеттерди калыптандыруу;
- эң мыкты аттракцион парктары менен көңүл ачуучу жерлерге баруу, АКШнын Эркиндик статуясы, Чоң Каньон, Капитолий, Бруклин көпүрөсү жана башка эстен кеткис жерлерин өз көзүң менен көрүү;
- Work and Travel программасына катышуудан зор эргүү алуу.

АГА ХАН ФОНДУ. Кыргыз Республикасынын премьер-министри Ж. Оторбаев өзүнүн Ага Хан уюмунун өкүлү Нуржехан Мавани айым менен болгон жолугушуусунда жакында эле Нарын областына жумушчу визити менен барып, ал жерде Борбор Азиядагы Университеттин (Университет в Центральной Азии - УЦА) комплекси курулуп жаткан жерде болгонун айтып, «УЦА – Нарын чөлкөмүнүн инвестициялык баалуулугун арттырууга, чоң өлчөмдөгү жумушчу орундарын түзүүгө, Нарын областындагы социалдык-экономикалык кырдаалды жакшыртууга көмөк бере турган маанилүү долбоор. Биз университет шаарчасынын курулушу жакын арада аякташына абдан кызыкдарбыз»¹³, – деп баса белгиледи.

УЦА 2000-жылы негизделген. Улуу Урматтуу Ага-Хан жана Казакстандын, Кыргызстандын, Тажикстандын президенттери эл аралык келишимге кол

коюп, бейдиний (свет) жана жеке окуу жайы катары университетти негиздөө тууралуу уставды кабыл алышкан. Келишим менен устав аталган өлкөлөрдүн парламенттери тарабынан ратификацияланып, БУУ-нун каттоосунан өткөн. УЦА өнүгүү боюнча Ага Хан уюмунун милдеттемелери менен кызматташтыгын ишке ашырган окуу жай болуп саналат.

Тянь-Шаня, Памир жана Гиндукуш өндүү тоолуу чөлкөмдөрдүн аймагындагы жамааттарды туруктуу өнүктүрүү үчүн зарыл болуп саналган билимдерди, Афганистан, Тажикстан жана Кыргызстан сыяктуу тоолуу мамлекеттердин илимий кадрларынын потенциалын өстүрүү максатында 2013-жылы Борбор Азия менен Афганистанда жүргүзүлгөн изилдөөлөр үчүн CAARF деп аталган илимий-изилдөө программасы негизделген¹⁴. Тоолуу жамааттарды өнүктүрүү менен байланышкан 2 жылдан ашуун мезгилге созулган изилдөө долбоорлорун колдоо максатында 2014-жылдын апрель айында Борбор Азия Университетинин тоолуу жамааттарды изилдөө Институту грант түрүндөгү 160 миңден ашуун АКШ долларын Афганистандын, Тажикстандын жана Кыргыз Республикасынын 14 квалификациялуу стипендиаттарына тапшырган. Наркы 5 миң АКШ долларынан 20 миң АКШ долларына чейин жеткен 14 изилдөө грантынын жетөөсү Кыргыз Республикасынын, төртөө Тажикстандын жана үчөө Афганистандын изилдөөчүлөрүнө тапшырылса, стипендианттардын алтоосу кыз-келиндер, алардын ичинен 5 кыз-келин Кыргызстандан болушкан¹⁵:

СААРФтын грантына Кыргызстандын атынан ээ болгон стипендиаттар		
№	атасынын аты, аты	изилдөө темасы
1	Бектурова Аида	Гендердик режим жана неонационализм: Кыргызстандагы коомдук жана мамлекеттик аренадагы дискурстарга анализ
2	Ботоева Айсалкын	Насыйа саясаты: Кыргызстандагы карыз алуу жана чыгаша концепциялары менен практикасын исламдык каржылоо (финансылуу) аркылуу түшүнүү
3	Сариева Гүлмира	Кыргызстандын Ысык-Көл тоо этектериндеги алмалардын салттуу сортторун коргоо
4	Карымшаков Камалбек	Мигранттар которгон акчалар жана үй чарбасында аларды сарптоонун структурасы: Кыргызстандан алынган маалыматтар
5	Тешебаева Канайым	InSAR убакыт катары, оптикалык маалыматтар жана геологиялык карталарды пайдалануу менен Памир-Алай тоо системасынын чыгыш кесилишиндеги активдүү структураларды изилдөө

¹⁴ Моисеева Светлана. Семь кыргызстанцев получили стипендии УЦА на научные исследования // URL: <http://www.vb.kg/273744>

¹⁵ Моисеева Светлана. Семь кыргызстанцев получили стипендии УЦА на научные исследования // URL: <http://www.vb.kg/273744>

¹³ Моисеева Светлана. Премьер поблагодарил Сеть развития Ага Хана за помощь Кыргызстан // URL: <http://www.vb.kg/277289>

6	Осмонбаева Кымбаткул	Климаттын глобалдык жылуулуну шарттарында өсүмдүктөрдүн чаңчалары менен козу карындардын спораларынын мазмунунун динамикасынын өзгөрүшү
7	Орунбаев Сагынбек	Гидроэлектростанциялардын Нарын каскады жайгашкан райондогу сейсмикалык тобокелчиликтерди баалоо

2012-жылдын 19-январында Кыргыз Республикасынын билим берүү жана илим Министрлигинин, АКШнын Кыргыз Республикасындагы элчилигинин жана Ага Хан Фондунун ортосунда түзүлгөн балдар үчүн көп тилдүү китептерди жана методикалык колдонмолорду кайра басып чыгуу жана жайылтуу боюнча гранттык макулдаштыктын чегиндеги өз ара алакалашуу протоколуна кол коюлган. Бул протокол боюнча Кыргызстанда 128,5 миң АКШ долларына тең келген акча каражатына балдар үчүн жалпы нускасы 90 миң экземплярды түзгөн кыргыз-англис, кыргыз-орус, кыргыз-өзбек, кыргыз-тажик тилдериндеги китептер жана методикалык колдонмолор жарыкка чыгып, алар республиканын 2 204 мектебине таратылып берилмекчи¹⁶.

Мындан сырткары, ЮСАИДдин гранттык колдоосуна таянуу менен Ага Хан Фонду мектеп окуучуларына жанжалдарды (конфликттерди) чечүү теориясы менен сабырдуулук (толеранттуулук) идеясын түшүндүрүүгө жардам берген мугалимдер үчүн методикалык куралды иштеп чыгууда. Бул методикалык курал билим берүүнүн Кыргыз академиясы менен бирдикте иштелип, республиканын мектептерине 4 382 экземпляр көлөмүндө таратылып берилмекчи. Ошондой эле «Китептер дүйнөсүнө саякат» деп аталган мультфильмдин дагы жаңы 40 сериясын чыгаруу жана аны коомдук канал аркылуу трансляциялоо пландаштырылууда¹⁷.

Миграция боюнча эл аралык уюм (МОМ). 2012-жылдын 1-мартында Еврошериктештиктин каржылык (финансылык) колдоосу астында миграция боюнча Эл аралык уюм (МОМ) Кыргызстанда «Кыргыз Республикасындагы профессионалдык-техникалык билим берүүнүн жакшыртылган системасына карай жолдо» деп аталып, 2013-жылга чейин созулган долбоорду ишке киргизген¹⁸. Стратегиялык өнүгүүнүн алдыңкы методдору, өнөктөштүктү (партнерлукту) күчөтүү жана калктын эмгектин ички да, тышкы да рыногунда зарыл түрдө керек болгон адистерди даярдоого жөндөмдүү профессионалдык-техникалык билим берүүгө кызыгуусун арттыруу аркылуу профессионалдык-техникалык билим берүү

системасын жакшыртууну көздөгөн бул долбоор Кыргызстандагы профессионалдык-техникалык билим берүүнү жакшыртууга карата системалуу жобого таянат жана өз кучагына

- окутуунун жаңы методологиясын иштеп чыгууну,
- окутуунун жаңы форматтары менен методдорун киргизүүнү,
- окутуучулардын потенциалын жогорулатууну,
- орто окуу жайлардын (училищелердин) материалдык-техникалык базасын (өнөркана-мастерскаялар менен окуу класстарын) кеңейтүүнү,
- ошондой эле орто окуу жайларынын директорлору менен Кыргызстандын профессионалдык-техникалык билим берүү боюнча Агентствосунун адистери үчүн Еврошериктештиктин бир өлкөсүнө тажрыйба алмашуу жана таанышуу максатында визитти уюштурууну камтыйт.

Долбоордун чегинде өлкөнүн чөлкөмдөрүндө (региондорунда) профессионалдык-техникалык билим берүүнү элеттик жаштар үчүн популяризациялоо максатында маалыматтык (информациялык) кампаниялар да өткөрүлөт. Кыргызстандын баардык булуң-бурчтарынан болжол менен 100гө чукул жаштар долбоордун эсебинен ПТУда окуу мүмкүндүгүнө ээ болсо, өзгөчө муктаж жаштар стипендия да алып, окуй алат. Пландаштырылган мындай ишмердүүлүккө жалпы жонунан 1,16 млн евро акча каражаты жумшалган¹⁹

Адабияттар:

1. Джаналиев Азизбек. В Кыргызстане на \$128,5 тыс. будут изданы книги и методические пособия для школ // URL: <http://www.vb.kg/175960>
2. Денисенко Дмитрий. Международная организация по миграции улучшит профтехобразование в КР // URL: <http://www.vb.kg/180704>
3. Камила Шаршекеева о создании АУЦА и ...-K-News // www.knews.kg/.../17687_kamila-sharshekeeva-o-sozdanii_ _autsa_i_dal...
4. Коноваленко О. П. Возможности российских студентов в США по программе «Work and Travel» // ГОУ ВПО «Томский государственный педагогический университет». XIII Всероссийская конференция студентов, аспирантов и молодых ученых «Наука и образование» (20-24.04. 2009.): В 6-и томах. - Т. II. Филология. – Часть 2. Актуальные проблемы изучения иностранных языков и методики их преподавания.– Томск: Изд-во ТГПУ, 2009.- С.247-250;
5. Моисеева Светлана. Семь кыргызстанцев получили стипендии УЦА на научные исследования // URL: <http://www.vb.kg/273744>
6. Программа «Work and Travel»: 10 процентов кыргызстанцев не возвращаются // kloop.kg/.../programma-work-and-travel-10-procentov-kyrgyzstancsev-n...
7. Kuzhakhmetova A. WORK AND TRAVEL USA POPULAR STUDENTS PROGRAM // ufabist.ru. Проверено 15.12.2013.
8. Work and Travel USA - Википедия // ru.wikipedia.org/wiki/Work_and_Travel_USA.

**Рецензент: д.филол.н., профессор
Мамбеталиев К.И.**

¹⁶ Джаналиев Азизбек. В Кыргызстане на \$128,5 тыс. будут изданы книги и методические пособия для школ // URL: <http://www.vb.kg/175960>

¹⁷ Джаналиев Азизбек. В Кыргызстане на \$128,5 тыс. будут изданы книги и методические пособия для школ // URL: <http://www.vb.kg/175960>

¹⁸ Денисенко Дмитрий. Международная организация по миграции улучшит профтехобразование в КР // URL: <http://www.vb.kg/180704>

¹⁹ Денисенко Дмитрий. Международная организация по миграции улучшит профтехобразование в КР // URL: <http://www.vb.kg/180704>